

GEOGRAFINĖS APLINKOS IR PAAUGLIŲ SAVIJAUTOS RYŠYS RAUDONDVARIO SENIŪNIJOS PAVYZDŽIU

*Kotryna Lipavičiūtė, Jurgita Mačiulytė
Vilniaus universitetas, Geomokslų institutas*

SANTRAUKA

Lietuvos jaunimas yra laikomas vienu nelaimingiausiu Europos Sąjungoje. Mūsų šalyje, palyginus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, vaikų ir jaunimo savižudybių rodikliai vieni didžiausių. Šio straipsnio tikslas – prisidėti prie psichologijos geografijos mokslo plėtojimo ir tirti vieną pažeidžiamiausių socialinių grupių Lietuvoje. Vienas iš veiksnių, darančių įtaką paauglių psichologinei būsenai, yra geografinė aplinka. Straipsnyje trumpai apžvelgiami vaikų ir jaunimo tyrimai pasaulyje ir Lietuvoje, analizuojama psichologinės geografijos samprata. Pirmojoje straipsnio dalyje aprašoma Raudondvario seniūnijos geografinė aplinka – akcentuojami gamtiniai ir visuomeniniai aplinkos elementai, darančys įtaką žmogaus savijautai, aprašomi materialūs (gamta, gyvenvietės, sociokultūrinė infrastruktūra ir kt.) ir nematerialūs (bendruomeniškumas, dalyvavimas NVO veikloje ir kt.) geografinės aplinkos komponentai. Antrojoje straipsnio dalyje, remiantis moksleivių apklausos rezultatais, analizuojama mokinių savijauta ir ieškoma sąsajų su geografine aplinka.

Reikšminiai žodžiai: mokinių savijauta, geografinė aplinka, Raudondvario seniūnija, psichologijos geografija.

DOI: <http://dx.doi.org/10.5200/GE.2022.2>

ĮVADAS

Jau seniai psichologai yra pripažinę, kad žmogaus gyvenamoji vieta daro didžiulę įtaką jo emocinei būklei. Tokio tipo tyrimai jau buvo atliekami dar senovės Graikijoje, tačiau pats mokslas ir pirmieji terminai – *aplinkos psichologija* ir *psichologijos geografija* – atsirado XX a. viduryje. Tiek geografijos, tiek psichologijos mokslų šalininkai pripažino, kad žmogaus emocijoms, raidai, savijautai didžiulę įtaką daro jo gyvenamoji aplinka. Todėl XX a. viduryje Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Didžiojoje Britanijoje buvo pradėtos rengti įvairių geografijos sričių specialistų ir psichologų bendros konferencijos šia tema. Po jų mokslinėje literatūroje atsirado daugiau terminų. Psichologai Jungtinėse Amerikos Valstijose

pradėjo vartoti *aplinkos psichologijos* ir *žmogaus ekologijos* sąvokas (De Young, 1999), o Didžiojoje Britanijoje – *architektūrinės psichologijos* terminą (Craik, 1972). Atsirado nauja geografijos šaka, vadinama psichologijos geografija (Craik, 1972). Tiesa, psichologijos geografijos darbų nėra tiek daug ir šį mokslą tyrinėjantys specialistai telkiasi Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje ir Vokietijoje. Šioje srityje daugiausia yra pažengę Kembridžo ir Teksaso universitetai. Taip pat yra parašyti keli psichologijos geografijos darbai Singapūro ir Kinijos Liaudies Respublikos universitetuose (Chen ir kt., 2020; Craik, 1972).

Lietuvos jaunimas yra laikomas vienu nelaimingiausių Europos Sąjungoje. Mūsų šalyje, palyginus su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis, vaikų ir jaunimo savižudybių rodikliai yra vieni didžiausių (Lekečinskaitė ir Lesinskienė, 2017). Šie teiginiai verčia susimąstyti dėl Lietuvos jaunimo gerovės, todėl ypač svarbu tirti jaunimo savijautą ir suprasti iškilusių problemų priežastis. Dėl to tokia sritis kaip psichologijos geografija yra be galo reikalinga. Mūsų tyrimas atliekamas lokaliu seniūnijos lygmeniu. Tyrimai lokaliu masteliu atskleidžia vietovių specifines gyvenimo sąlygas, kurios turi įtakos gyventojų psichologinei savijautai.

Tyrimo objektas – geografinės aplinkos ryšys su paauglių savijauta.

Tyrimo tikslas – nustatyti Raudondvario seniūnijoje gyvenančių paauglių savijautą ir geografinės aplinkos daromą įtaką jaunimo psichologinei gerovei.

Uždaviniai:

1. Įvertinti Raudondvario seniūnijos gamtinę, kultūrinę ir socialinę aplinką.
2. Remiantis sociologinės apklausos rezultatais išanalizuoti paauglių gyvenamosios geografinės aplinkos vertinimą.
3. Nustatyti seniūnijos geografinės aplinkos poveikį paauglių psichologinei savijautai.

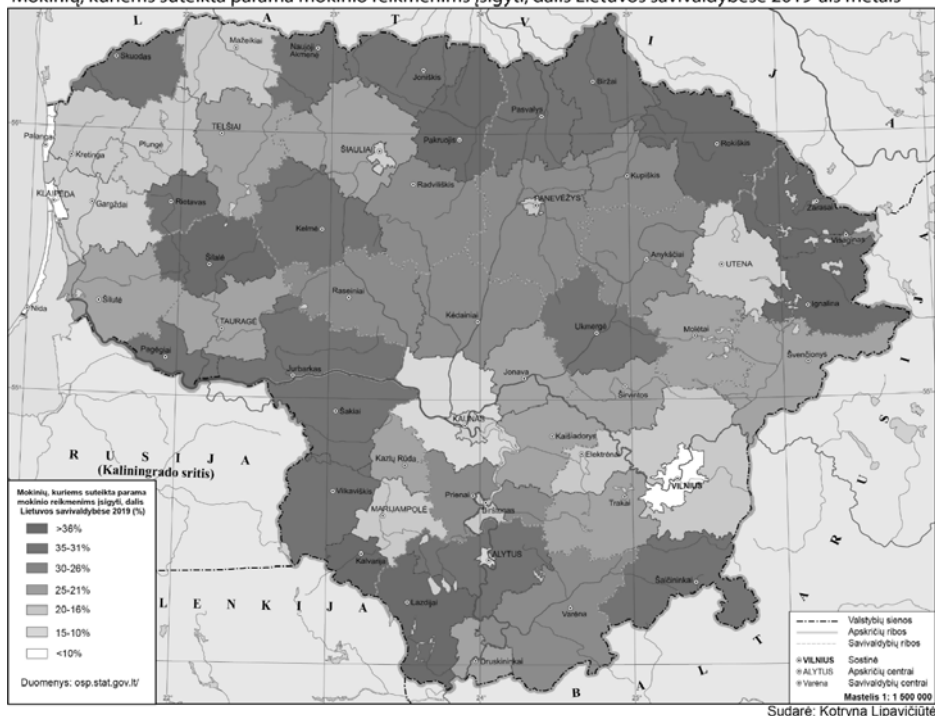
TYRIMŲ APŽVALGA IR METODOLOGIJA

Jaunimas yra viena iš svarbiausių socialinių grupių, todėl pasaulinės ir nacionalinės organizacijos skiria daug dėmesio jaunosios kartos tyrimams. 2019 m. UNICEF išleido naują tyrimų paketą, pavadintą „Kiekvienam vaikui – atsakymai“ (angl. *For every child answers*). Šiame darbe nagrinėtos vaikų teisės, jų svarba, vaikų demografiniai ir socialiniai rodikliai skirtingose šalyse. Pagal bendrus vaikų gerovės rodiklius Lietuva yra 33 vietoje pasaulyje. Taip pat ataskaitoje įvertinta ir vaikų psichinė būklė (geras nusiteikimas, pozityvus požiūris į gyvenimą). Pagal šį rodiklį Lietuva yra 36 vietoje. Pastarasis rodiklis apskaičiuotas vertinant

2018 m. gyvenimo kokybe patenkintų penkiolikmečių vaikų dalį (Lietuvoje šis rodiklis buvo 81,5 proc.) ir 15–19 m. paauglių savižudybių skaičių 100 000 gyventojų 2013–2015 m. laikotarpio vidurkį (Lietuvoje šis rodiklis buvo 18,2) (UNICEF, 2019).

Gali pasirodyti, kad Lietuvoje, palyginus su kitomis šalimis, situacija nėra tokia bloga. Tačiau mūsų atliktas tyrimas, kurio metu vertinta mokinių, kuriems reikalinga piniginė parama mokykliniams reikmenims įsigyti, dalis atskleidė didelius teritorinius skirtumus (1 pav.). Didžiausia parama yra būtina šalies periferinėms savivaldybėms. Pavyzdžiui, daugiau nei 30 proc. vaikų tokia parama reikalinga Žemaitijos Rietavo, Šilalės r. ir Kelmės r. savivaldybėse. Priešingai, didžiuosiuose miestuose ir jiems pavaldžiose teritorijose skurstančių vaikų dalis yra gerokai mažesnė. Įžvelgiama tendencija, kad paramos reikia toms savivaldybėms, kurios yra nutolusios nuo didžiųjų miestų.

Mokinių, kuriems suteikta parama mokinio reikmenims įsigyti, dalis Lietuvos savivaldybėse 2019-ais metais

1 pav. Skurstančių Lietuvos moksleivių teritorinė sklaida / Lithuanian students in poverty territory dispersion

Ne tik tarptautinės organizacijos, tokios kaip jau minėta UNICEF, bet ir Lietuvos institucijos atlieka jaunimo tyrimus. 2019 m. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateikė bendrą Lietuvos jaunimo nuo 14 iki 29 metų apžvalgą, kurioje vertino jaunimo demografinius rodiklius, situaciją darbo rinkoje, migraciją, jaunų šeimų padėtį, švietimą, rinkimuose dalyvavusių jaunų žmonių skaičių, mirtingumą ir nusikalstamos veiklos rodiklius (Jaunimo reikalų departamentas, 2020).

2012 m. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atliko 53 savivaldybių jaunimo problematikos tyrimą, kurį sudarė 15 pagrindinių skyrių: mokykla / studijos, darbas, laisvalaikis, draugai, kaimynystė (kaimynystės saugumo rodiklis ir aplinkos vertinimas), gyvenimo sąlygos, verslumas, dalyvavimas visuomeniniame gyvenime, įpročiai, mityba ir poilsis, psichologinė ir fizinė savijautos, lytinės elgsenos ir šeimos planavimas, demografiniai duomenys. Tyrimo metu įvertinta, kad Kauno r. savivaldybėje, kurioje yra mūsų nagrinėjama Raudondvario seniūnija, jaunimas jaučiasi gerai. Psichologinės sveikatos skyriuje nurodoma, kad tik 4 proc. jaunimo savijauta yra bloga, 36 proc. – vidutiniška ir 60 proc. – gera. Mokyklinio amžiaus (14–18 metų) jaunimas apklausoje įvardijo šias su jų gyvenamąja vieta susijusias problemas: nepakankamas policijos patruliavimas, užimtumo trūkumas savivaldybėje, reti viešojo transporto maršrutai, jaunimo neišitraukimas į visuomeninį gyvenimą ir pasyvumas, alkoholizmas, šiukšlinimas ir prastai apšviestos gatvės (Jaunimo reikalų departamentas, 2012).

Tyrimo metodologija. Šis mokslinis straipsnis sudarytas iš dviejų pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje aprašoma Raudondvario seniūnijos geografinė aplinka – akcentuojami gamtiniai ir visuomeniniai aplinkos elementai, darantys įtaką žmogaus savijautai, aprašomi materialūs (gamta, gyvenvietės, infrastruktūros kokybė ir kt.) ir nematerialūs (bendruomeniškumas, dalyvavimas nevyriausybinių organizacijų (NVO) veikloje ir kt.) aplinkos komponentai. Antrojoje dalyje analizuojama mokinių savijauta ir ieškoma sąsajų su geografine aplinka.

Straipsnio autoriai nagrinėdami jaunimo savijautą ir geografinę aplinką atliko išsamią mokslinės literatūros analizę, taikė statistinius metodus. Ryšys tarp jaunimo savijautos ir geografinės aplinkos vertinamas prieš COVID-19 pandemijos pradžią, nes karantino metu žmonių judėjimas, naudojimas paslaugomis ir sąveika su aplinka labai sumažėjo, o dėl priverstinės izoliacijos žmonių emocinė sveikata gerokai suprastėjo.

Klausimyną sudaro trys klausimų grupės: respondentų demografiniai ir socialiniai duomenys, geografinės aplinkos vertinimas ir savijautos vertinimas.

Pirmosios klausimų grupės tikslas – nustatyti paauglių amžių, lytį, gyvenamąją vietą bei per kiek laiko ir koku būdu apklaustasis pasiekia mokyklą. Socialiniai respondentų duomenys surinkti klausiant apie šeimos sudėtį, kokioje parduotuvėje paprastai apsiperka, kiek kartų atostogavo užsienyje per pastaruosius kelerius metus.

Paaugliai, atsakydami į antrosios grupės klausimus, vertino savo gyvenamąją geografinę aplinką. Jų prašyta įvertinti laisvalaikio praleidimo vietas, seniūnijos organizuojamus renginius ir jų dažnumą, siekta išsiaiškinti, ar pats respondentas juose dalyvavo, ar priklauso vietos NVO, ar lanko užklasines veiklas, kaip leido laisvalaikį iki pandemijos.

Trečioji apklausos dalis buvo skirta respondentui savijautai įvertinti iki pandemijos. Atliekant šį tyrimą buvo remtasi Pasaulio sveikatos organizacijos geros savijautos rodikliu, kuris leidžia įvertinti paauglio savijautą laiko dimensijoje (žr. 1 lent.). Respondento pasirinktas atsakymas vertinamas balais: niekada (0 balų), kartais (1 balas), mažiau nei pusę laiko (2 balai), daugiau nei pusę laiko (3 balai), beveik visą laiką (4 balais) ir visą laiką (5 balai). Bendra balų suma dauginama iš 4. Gaunamas rodiklis nuo 0 iki 100 ir didesnis skaičius parodo geresnę savijautą. Bendra balų suma, kuri gali svyruoti nuo 0 iki 100, suskirstoma į grupes, kurios nusako individo savijautą: labai gera (100–81 balas), gera (80–61 balas), vidutiniška (60–41 balas), bloga (40–21 balas) ir labai bloga (20–0 balų) (WHO, 1999). Atsižvelgiant į Lietuvos socialines problemas, darančias įtaką jaunimo psichologinei gerovei, į klausimyną buvo įtraukti keli klausimai apie smurtą ir alkoholio vartojimą artimoje aplinkoje.

2019 m. pradžioje, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Kauno r. savivaldybėje gyveno 95 120 nuolatinių gyventojų. Pagal 2019 m. gyventojų lyties ir amžiaus piramidę nuo 13 iki 18 metų amžiaus vaikų šioje savivaldybėje gyveno apie 4,5 tūkst. Kad tyrimas būtų tikslus, apklausoje turi dalyvauti apie 69 respondentus (sociologinės apklausos 12 proc. patikimumas). Tyrime dalyvavo 69 Raudondvario gimnazijos mokiniai, sulaukę 14 ir daugiau metų.

Anglosaksiškoje mokslinėje literatūroje vartojamas terminas *aplinka* (angl. *environment*), kuris apibūdina viską, kas žmogų supa. Psichologijos geografijos darbuose jis vartojamas, kalbant apie tuos komponentus, kurie daro įtaką žmogaus savijautai, asmenybės bruožams ir kitiems psichologiniams reiškiniams. Šiame darbe vartojamas terminas *geografinė aplinka*, kuris nusako visumą elementų (tiek gamtinių, tiek visuomeninių), kurie turi įtakos žmogaus elgsenai ir savijautai. Visuomeniniai elementai gali būti materialūs (gyvenamasis būstas, gyvenvietės infrastruktūra ir pan.) ir nematerialūs (bendruomenė ir jos narių socialiniai ryšiai, tradicijos, vietos kultūra ir pan.).

1 lentelė. Pasaulio sveikatos organizacijos geros savijautos vertinimo rodiklio metodas / *Well-being index by World Health Organisation (WHO, 1999)*

	Visą laiką	Beveik visą laiką	Daugiau nei pusę laiko	Mažiau nei pusę laiko	Kartais	Niekada	Nepamenu
Jaučiausi linksmas ir pakilios nuotaikos							
Jaučiausi ramus ir atsipalaidavęs							
Jaučiausi aktyvus ir energingas							
Atsibudęs jaučiausi žvalus ir pailsėjęs							
Mano kasdieniniame gyvenime būdavo daug mane dominančių dalykų							

RAUDONDVARIO SENIŪNIJOS GEOGRAFINĖ APLINKA

Raudondvario seniūnijos gyventojų ryšys su savo teritorija yra stiprus: vyrauja seni kaimai, kurie atspindi šeimos vertybių ir turto perdavimą iš kartos į kartą. Dauguma šeimų namus paveldėjo iš savo giminių ir turi glaudžius socialinius bei emocinius ryšius su savo aplinka. Tiesa, pačiame Raudondvario kaime per pastaruosius kelis dešimtmečius iškilo nauji privačių namų kvartalai, kurie yra suburbanizacijos padarinys. Paauglių socialinis kontekstas glaudžiai susijęs su jų giminių istorija ir pačios seniūnijos kultūriniu paveldu bei gamta.

Tyrinėjama teritorija yra Kauno r. savivaldybės vakarinėje dalyje, į šiaurės vakarus nuo Kauno miesto. Seniūniją rytuose gaubia Nevėžio, o pietuose – Nemuno upės. Vienas iš geografinės aplinkos komponentų yra gamta, kuri pagal natūralumo išsaugojimo, įvairovės lygį gali daryti teigiamą arba neigiamą poveikį individo savijautai. Tiriamąją teritoriją sudaro trys stambios geomorfologinės formos. Rytuose, pietryčiuose ir pietuose seniūnija patenka į Nemuno ir Nevėžio gilių terasinių šlaitų slėnius. Kita dalis teritorijos yra Vidurio Lietuvos žemumoje, tad reljefas gana lygus, pasitaiko pavienės bangos. Terasiniai slėnių šlaitai apaugę mišku ir išraižyti raguvų, kuriomis teka upeliai. Prie kaimų ir vienkienių iškasti pavieniai tvenkinukai, deja, senosios upelių vagos ištiesintos.

Raudondvario seniūnijoje visos 37 gyvenvietės turi kaimo statusą. Tarp jų yra ir pats Raudondvaris, kuris daugumoje šaltinių minimas kaip miestelis, tačiau oficialiai turi kaimo gyvenvietės statusą. Tai seniausia gyvenvietė, kurios įsikūrimas siejamas su dvaro pastatymu dar XVII a. (yra XVI a. šaltinių, kuriuose minima Aukštutinio Raudondvario gyvenvietė). Kartu su dvaru formavosi kaimo gyvenvietės.

Turtinga istorinė praeitis po savęs paliko daug kultūros paveldo objektų. Raudondvario seniūnijoje iš viso jų yra 15, o pats išpūdingiausias – Raudondvario dvaro sodyba. Neseniai atnaujintame dvare įsikūrė Tiškevičių ir Juozo Naujelio muziejus. Beveik visi į Kultūros paveldo registrą įrašyti objektai yra Raudondvario kaimo teritorijoje (Kultūros paveldo departamentas, 2015). Tyrinėjamoje teritorijoje yra keli muziejai. Raudondvario kaime veikia Raudondvario gimnazijos Istorijos muziejus, parodantis, kad gimnazija yra svarbus ne tik švietimo, bet ir krašto istorijos centras. Šiaurinėje seniūnijos dalyje, Biliūnų kaime, įsikūręs tradicinių amatų centras.

Raudondvario seniūnijoje įvairių švenčių ir kitų minėjimų progomis organizuojami kultūros renginiai. Seniūnijos centre gyvuoja aktyvi bendruomenė, susibūrusi į įvairias nevyriausybinės organizacijas. Didžiausios visuomeninės organizacijos yra Raudondvariečių bendruomenė, jaunimo klubas „Veikama“ ir senjorų klubas. Netonių kaime žmonės buria Netonių bendruomenė, turinti savo veiklai skirtą centrą. Raudondvario seniūnijos kultūros centre vyksta įvairūs proginiai renginiai ir susitikimai. Taip pat kultūrinė veikla vykdoma bibliotekoje ir dvaro kieme. Seniūnijoje veikia ir kitos kultūros įstaigos: biblioteka, meno mokykla ir YAMAHA muzikos mokykla. Prie kultūrinės veiklos prisideda ir Raudondvario parapijai priklausančios bendruomenės. Seniūnijos centre koncentruojasi viešųjų ir kitų paslaugų įmonės (paštas, policijos nuovada, kelios veterinarijos klinikos, ambulatorija, parduotuvės). Iš švietimo įstaigų Raudondvaryje yra gimnazija, vidurinė mokykla ir du vaikų darželiai. Raudondvario kaimas yra didžiausia gyvenvietė, kurioje telkiasi pagrindinės organizacijos, paslaugas teikiančios įstaigos ir kt. Kituose kaimuose jų yra labai nedaug. Raudondvario kaime gerai išvystyta ir gyventojų poilsiui skirta infrastruktūra: šalia Raudondvario gimnazijos pastatytas stadionas ir dvi naujai sutvarkytos sporto aikštelės, gyvenvietėje įrengta nauja žaidimų aikštelė, mažųjų laivų prieplauka, kuri naudojama turizmui ir vietinių gyventojų rekreacijai. Taip pat palei Nevėžio dešinįjį krantą yra kelios maudynių vietos.

Tokioje sociokultūrinėje aplinkoje gyvena šio straipsnio tiriama paauglių grupė. Daugiausia paslaugų, parduotuvių ir renginių susitelkę Raudondvario kaime. Kituose kaimuose įmonių ir ekonominės veiklos nėra daug arba apskritai nėra.

Raudondvario seniūnijoje labai kontrastinga teritorija: pietryčiuose susitelkusi didžioji dalis gyventojų, todėl čia, žinoma, yra daugiau socialinių ir kultūrinių objektų. Šiaurinėje, vakarinėje, rytinėje ir pietvakarių teritorijose gyventojų tankumas yra labai nedidelis. Priešingai, Raudondvario kaime, kuris yra priemiestinė Kauno miesto dalis, gyventojų skaičius auga dėl suburbanizacijos proceso. Raudondvario kaimas yra periferinė Kauno miesto teritorija, viešojo transporto ryšiais bei dviračių taku gerai integruota į Kauno miestą. Tyrinėjamoje teritorijoje yra dvi labai skirtingos paauglių grupės, gyvenančios skirtingose geografinėse aplinkose: viena gyvena Raudondvaryje, turi prieigą prie paslaugų, pramogų ir kitų sociokultūrinių objektų, o kita grupė – aplinkiniuose kaimuose gyvenantys paaugliai. Kyla klausimas, ar seniūnijos teritorinė sociokultūrinė kaimiškų vietovių atskirtis daro įtaką jose gyvenančių paauglių savijautai?

RAUDONDVARIO SENIŪNIJOS PAAUGLIŲ GEOGRAFINĖS APLINKOS IR SAVIJAUTOS VERTINIMAS

Šio skyriaus tyrimas remiasi Raudondvario gimnazijos mokinių apklausos rezultatais. Klausimyną užpildė 69 respondentai – 42 merginos ir 27 vaikinai. 10 respondentų, gimusių 2007 m., buvo 14 metų ir mokėsi 8–9 klasėse, 34 apklausos dalyviai, gimę 2006 m., apklausos metu buvo 15 metų bei mokėsi 9–10 klasėse, 23 paaugliai, gimę 2005 m., apklausos metu buvo 16 metų ir mokėsi 10–11 klasėse, 2 respondentai, gimę 2004 m., turėjo 17 metų ir mokėsi 11–12 klasėse.

Respondentų šeimos būstas yra vienas iš gyvenamosios aplinkos elementų, galinčių daryti įtaką paauglio savijautai, ir atspindi šeimos pajamas. 2019 m. 56 respondentai gyveno nuosavame name, o 13 – butuose. Pagal šeimos sudėtį taip pat galima vertinti respondentų finansinę padėtį. Manoma, kad nuo vieno iki dviejų vaikų santykinai dažniau turi pasiturinčios šeimos, o daugiavaikės turi didesnę tikimybę patekti už skurdo ribos (Vaišneiderienė, 2015). 7 respondentai buvo vienturčiai, 40 paauglių turėjo vieną brolių ar seserį; 19 respondentų šeimų buvo trys vaikai, 3 – keturi vaikai. Tad šiame tyrime didžioji dalis apklaustų paauglių buvo iš mažesnės sudėties šeimų, o 30 proc. – iš daugiavaikių šeimų.

Šeimos gerovę rodo ir šeimos atostogų užsienyje galimybė. Apklausoje buvo pateiktas klausimas, kiek kartų paaugliai su šeima ilsėjosi užsienyje 2018 ir 2019 m. 21 respondentas visai nebuvo išvažiuavęs, 19 respondentų – tik vieną kartą, 20 respondentų – du kartus, 4 respondentai – tris kartus, o 5 respondentai atostogavo daugiau nei tris kartus. Paaugliai, kurie ilsėjosi užsienyje tris ar daugiau kartų per dvejus metus, beveik visi buvo iš vieno ar dviejų vaikų šeimų ir tik vienas respondentas

iš keturių vaikų šeimos pateko į šią grupę. Iš visai į užsienį nevažiavusių apklausos dalyvių 17 buvo iš vienos ar dviejų vaikų šeimos, o 4 – iš daugiavaikių.

Iš 69 apklausoje dalyvavusių paauglių 53 moksleiviai gyveno Raudondvaryje, o kiti – kaimuose. Paauglių gyvenamosios vietovės geografinė aplinka skiriasi seniūnijos centre ir kitose kaimiškose vietovėse. Todėl jaunimo savijauta vertinta, lyginant seniūnijos centre ir kaimuose gyvenančius paauglius.

Savo gyvenamosios vietos geografinę aplinką dauguma moksleivių (89 proc. respondentų) vertino labai gerai ir gerai (žr. 1 priedą). Teigiamai vertinančių respondentų dalis buvo beveik vienoda seniūnijos centre ir kitose kaimo gyvenamosiose vietovėse. Nė vienas apklaustas mokinys savo gyvenamosios aplinkos neįvardijo blogai arba labai blogai. Taigi, nors realiai Raudondvario gyvenvietės geografinė aplinka būdinga geriau išvystyta infrastruktūra, didesnis socialinių, kultūrinių objektų skaičius, kaimo jaunimas, gyvenantis ne seniūnijos centre, to skirtumo nejaučia. Tikėtina, kad, teigiamai vertindami savo geografinę gyvenamąją aplinką, paaugliai neatsižvelgė į kai kuriuos materialius (pvz., socialinė ir kultūrinė infrastruktūra) ir nematerialius (bendruomeniškumas, NVO ir pan.) elementus. Tai rodo ir laisvalaikio praleidimo vietų vertinimas (žr. 2 priedą). Trečdalis kaimo jaunimo nurodė, kad jų gyvenamojoje aplinkoje nėra laisvalaikio praleidimo vietų, ir tik 6 proc. Raudondvaryje gyvenančių mokinių manė taip pat. Tačiau 40 proc. Raudondvaryje gyvenančių moksleivių nedalyvauja seniūnijos organizuojamuose kultūriniuose renginiuose (žr. 3 priedą). Apskritai tik daugiau nei pusė Raudondvario (60 proc. respondentų) ir kaimo (59 proc. respondentų) apklausto jaunimo dalyvauja seniūnijos organizuojamuose kultūriniuose renginiuose. Kyla klausimas, ar organizuojamų kultūrinių renginių turinys atitinka jaunimo lūkesčius. Kaimiškose vietovėse, kur yra mažiau laisvalaikio praleidimo vietų, jaunimas aktyviai dalyvauja NVO veikloje: beveik pusė kaimo jaunimo (47 proc. respondentų) nurodė, kad priklauso jų gyvenamojoje vietovėje susiformavusioms bendruomenėms, grupėms ir organizacijoms, ir tik 37 proc. gyvenančiųjų Raudondvaryje teigė tą patį (žr. 4 priedą). Tyrimas taip pat parodė, kad ne seniūnijos centre gyvenančiam jaunimui trūksta užklausinės veiklos (žr. 5 priedą). Du kartus didesnė nei seniūnijos centre gyvenančių moksleivių dalis (35 proc. respondentų) nurodė, kad 2019 m. neturėjo užklausinės veiklos.

Pasaulio sveikatos organizacijos sudarytas geros savijautos rodiklis (žr. metodologinį poskyrį) leido įvertinti Raudondvario seniūnijos paauglių savijautą. Didžioji dalis seniūnijos mokinių (42 proc., arba 29 respondentai) savo savijautą įvertino vidutiniškai (žr. 6 priedą). Trečdalis seniūnijos paauglių (23 respondentai) jautėsi labai gerai arba gerai. Deja, ketvirtadalio jaunimo (17 respondentų)

savijauta buvo bloga arba labai bloga. Smurtas daro didelę įtaką žmogaus emoci-
niam stabilumui. Šiame tyrime smurto rodikliai yra ypač žemi. Tik vienas respon-
dentas patyrė smurtą savo artimoje aplinkoje. Šie įvykiai paaugliui kartodavosi
kelis kartus per mėnesį. Taip pat vieno respondento šeimoje kelis kartus per sa-
vaitę buvo piktnaudžiaujama alkoholiu. Abu paaugliai yra kilę iš atokesnių kaimų.

Tyrimas atskleidė paauglių savijautos skirtumus tarp seniūnijos centre ir kito-
se kaimiškose vietovėse gyvenančių moksleivių. Skirtingai nei buvo tikėtasi prieš
tyrimą, kaimo jaunimo, gyvenančio ne Raudondvaryje, savijauta buvo geresnė.
Net pusė kitose kaimiškose vietovėse gyvenančių paauglių jautėsi labai gerai arba
gerai, daugiau nei trečdalis – vidutiniškai ir tik 12 proc. – blogai arba labai blogai.
Priešingai, Raudondvaryje 28 proc., arba 15 paauglių, savo savijautą vertino blo-
gai arba labai blogai, o mažiau nei trečdalis respondentų (29 proc. respondentų,
gyvenančių Raudondvaryje) savo savijautą vertino gerai arba labai gerai.

Apskritai Raudondvario seniūnijos paauglių savijautą, kurią blogai arba labai
blogai įvertino tik ketvirtadalis paauglių, lemia graži gamtinė aplinka, santykinai
aktyvus kultūrinis gyvenimas, geras susisiekimasis su didmiesčiais, kuriuose teikia-
mos įvairios laisvalaikio paslaugos. Geografinės aplinkos ir moksleivių savijautos
tyrimas atskleidė, kad kaimo jaunimas, gyvenantis mažiau turtingoje ir įvairioje
socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje, jaučiasi geriau nei Raudondvario miestelyje
gyvenantys moksleiviai. Geografinis nuotolis nuo seniūnijos centro neturi labai
didelės reikšmės paauglio savijautai. Gana gerai išvystyta kelių infrastruktūra,
Kauno miesto artumas leidžia naudotis miesto ir seniūnijos centro teikiamomis
socialinėmis, kultūrinėmis paslaugomis ir kaimuose gyvenantiems paaugliams.
Kyla klausimas, ar glaudesnis ryšys su gamtine aplinka, dar išlikusios valstietiško
gyvenimo tradicijos, formuojančios artimesnius šeimos bei kaimynystės ryšius,
ramesnis gyvenimo ritmas, erdvesnė gyvenamoji aplinka nedaro poveikio kaimo
jaunimo savijautai. Nors tyrimo metu buvo vertinta paauglių savijauta iki pande-
mijos, šiuo metu dalis Vakarų Europos ir Lietuvos miestų gyventojų šių geografi-
nės aplinkos privalumų ieško įsigydami būstus kaimiškose vietovėse.

IŠVADOS

1. Raudondvario kaimas išsiskiria savo demografiniu dydžiu, įvairesne ir geres-
ne sociokultūrine infrastruktūra. Būtent jame vyksta visi seniūnijos renginiai,
veiklos, pramogos, veikia verslai, paslaugos ir prekyba. Teritorijos, nutolusios
į šiaurę bei vakarus nuo Raudondvario, kitokios – jose mažiau gyventojų,
įmonių ir sociokultūrinių objektų.

2. Geografinės aplinkos ir moksleivių savijautos tyrimas atskleidė, kad kaimo jaunimas, gyvenantis mažiau turtingoje ir įvairioje socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje, jaučiasi geriau nei Raudondvario miestelyje gyvenantys moksleiviai.
3. Geografinis nuotolis nuo seniūnijos centro neturi labai didelės reikšmės paauglio savijautai dėl gerai išvystytos kelių infrastruktūros, Kauno miesto artumo.
4. Kaimo jaunimas, gyvenantis ne seniūnijos centre, aktyviau dalyvauja įvairių nevyriausybinų organizacijų, vietos bendruomenių veikloje, tačiau pasigenda užklasinės veiklos.
5. Ateityje smulkesnio mastelio regioninis tyrimas leistų įvertinti kaimiškų vietovių, nutolusių nuo miestelių ir miestų centrų, jaunimo savijautos teritorinę diferenciaciją.

LITERATŪRA

1. Chen, H., Lai, K., He, L., Yu, R. (2020). *Where you are is who you are? The geographical account of psychological phenomena*. *Frontiers in psychology*.
2. Craik, H. K. (1972). *Environmental psychology*. Institute of Personality Research and Assessment. Berkeley University of California.
3. De Young, R. (1999). *Environmental psychology*. *Encyclopedia of environmental science*. London: Kluwer academic publishers.
4. Hills, P., Argyle, M. (2001). *Emotional stability as a major dimension of happiness*. *Personality and individual differences*.
5. Hills, P., Argyle, M. (2001). *The Oxford Happiness questionnaire: a compact scale of measurement of psychological well-being*. *Personality and individual differences*.
6. Jaunimo reikalų departamentas. (2020). *Jaunimo situacijos apžvalga 2019 m.* Vilnius.
7. Jaunimo reikalų departamentas. (2012). *Kauno rajono savivaldybės jaunimo problematikos tyrimas*. Vilnius.
8. Kultūros paveldo departamentas. (2015). *Nekilnojimų kultūros vertybių žemėlapis*. [Žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d.]. Prieiga internete: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>.
9. Lekečinskaitė, L., Lesinskienė, S. (2017). *Vaikų ir jaunimo iki 20 m. savižudybės Lietuvoje 2010–2015 m.* Vilnius: Vilniaus universitetas.
10. Lietuvos statistikos departamentas. (2013). *Gyventojų skaičiaus pasiskirstymas pagal teritoriją, amžių ir lytį. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai*. Vilnius.
11. Rentfrow, P. J. (2020). *Geographical psychology*. *Curr Opin Psychol*. [Žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d.]. Prieiga internete: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31675524/>.
12. UNICEF. (2019). *For every child answers*. United Nations Children's Fund. [Žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d.]. Prieiga internete: https://unicef.at/fileadmin/media/Infos_und_Medien/Info-Material/Lage_der_Kinder_weltweit/For-every-child-answers-2019.pdf.
13. Vaišneiderienė, Ž. (2015). *Daugiavaikių šeimų lūkesčiai socialinėms paslaugoms: Magistro darbas*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas.

14. WHO. Psychiatric research unit. (1999). *PSO (5) geros savijautos rodiklis*. WHO Collaborating Centre in Mental health, 1999. [Žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d.]. Prieiga internete: https://www.psykiatri-regionh.dk/who-5/Documents/WHO5_Lithuanian.pdf.

CONNECTION BETWEEN GEOGRAPHICAL ENVIRONMENT AND TEENAGERS WELL BEING BY THE EXAMPLE OF RAUDONDVARIS ELDERSHIP

Kotryna Lipavičiūtė, Jurgita Mačiulytė

Summary

Lithuanian teenagers are considered to be the most unhappy in the European Union. Also when comparing with other countries in European Union, suicide rates of children and teenagers are one of the highest in Lithuania. The main goal of this article is contribute to psychology geography and to research one of the most vulnerable social groups in Lithuania. One of the factors that influence the emotional well being of teenagers is their geographical environment. This article reviews the research of children and teens well being in the world and in Lithuania, the definition of psychology geography is also analysed. First part of the article describes the geographical environment in Raudondvaris eldership, the main focus is on nature and social elements, which contribute to ones emotional well being. It is important to note that two types of environmental elements are described: material (nature, infrastructure and other) and nonmaterial (communities, activities in elderships organisations and other). Second part of the article describes the connection between the teenagers well being and their environment. This analyses is done by conducting a survey. Most respondents (89%) think highly of their geographical environment. Positive evaluation is seen in the center of the eldership and in the smaller villages. Emotional well being indicator was taken from the recommendations of the World Health Organisation. Most teenagers living in Raudondvaris eldership had scored high in this indicator (only one forth scored low). These results are influenced by good naturalistic environment and semi active social lives, good connection with bigger cities near by, where teenagers can engage in services and free time activities. This research has revealed, that teenagers living further away from the elderships centre feel much better then those living in Raudondvaris village. This can be explained, that most of the elderships territory is a suburb of Kaunas city. In this case distance from the city centre does not impact emotional well being of teenagers in Raudondvaris eldership. Well developed infrastructure and Kaunas city allows teenagers to take advantage of services that Kaunas city has to offer.

Keywords: well being, geographical environment, Raudondvaris eldership, psychology geography.

Priedai. Moksleivių apklausos rezultatai

1 priedas. Gyvenamosios vietos aplinkos vertinimas

	Kaip vertinate savo gyvenamosios vietos aplinką?										
	Labai gera		Gera		Vidutiniška		Bloga		Labai bloga		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	26	50	20	39	6	11	0	0	0	0	
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	9	53	6	35	2	12	0	0	0	0	17 (100 %)
Visoje seniūnijoje	35	51	26	38	8	11	0	0	0	0	69 (100 %)

2 priedas. Laisvalaikio praleidimo vietų vertinimas

	Ivertinkite laisvalaikio praleidimo vietas savo gyvenamojoje aplinkoje.						
	Jų yra pakankamai		Jų yra, bet per mažai		Jų nėra		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	25	48	24	46	3	6	
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	6	35	5	30	6	35	17 (100%)
Visoje seniūnijoje	31	45	29	42	9	13	69 (100%)

3 priedas. Moksleivių dalyvavimas seniūnijos kultūriniuose renginiuose

	Ar dalyvavote Raudondvario seniūnijos organizuojamuose kultūriniuose renginiuose 2019 metais?				
	Taip		Ne		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	31	60	21	40	
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	10	59	7	41	17 (100%)
Visoje seniūnijoje	41	59	28	41	69 (100%)

4 priedas. Moksleivių priklausomybė socialinėms grupėms

	Ar priklausote Jūsų gyvenamojoje vietoje susiformavusioms bendruomenėms, grupėms ar organizacijoms?				
	Taip		Ne		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	19	37	33	63	52 (100%)
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	8	47	9	53	17 (100%)
Visoje seniūnijoje	27	39	42	61	69 (100%)

5 priedas. Moksleivių užklausinės veiklos vertinimas

	Ar 2019 metais lankėte užklausines veiklas? (15 klausimas)				
	Taip		Ne		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	43	83	9	17	52 (100%)
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	11	65	6	35	17 (100%)
Visoje seniūnijoje	54	78	15	22	69 (100%)

6 priedas. Raudondvario seniūnijos mokinių savijauta

	Savijauta pagal geros savijautos rodiklį										
	Labai gera		Gera		Vidutiniška		Bloga		Labai bloga		Iš viso
	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	Skaičius	Dalis %	
Raudondvaris	3	6	12	23	23	43	13	24	2	4	53 (100 %)
Kitose kaimiškose gyvenvietėse gyvenantys mokiniai	1	6	7	44	6	38	1	6	1	6	16 (100 %)
Visoje seniūnijoje	4	6	19	28	29	42	14	20	3	4	69 (100 %)